

A misty, mountainous landscape. In the foreground, a wooden fence runs across the frame, with a herd of cows grazing behind it. A small evergreen tree stands to the right of the fence. The middle ground shows a grassy slope leading up to a line of trees. The background is dominated by misty, forested mountains.

Verhalen uit het archief van de familie Donner

Deel 3 :
Dienst in De Bukowina

Dienst in de Bukowina, 1777-1782

Waarin Gottfried Otto Donner, samen met zijn (half) broer Johan Christiaan Donner als soldaat vijf jaar in de Bukowina verblijven

In 1775 wordt De Bukowina, eerst een deel van het Moldavische koninkrijk, bij de conventie van Constantinopel toegewezen aan het Habsburgese Rijk.

De Bukowina of Buchenland, beukenland in goed Nederlands, was een tamelijk desolate streek met vervallen dorpen en de latere hoofdstad Czernovits die uit 'niet meer dan 200 miserabele lemen hutten en modderige straten' bestond. Er waren nauwelijks wegen en maar een paar bruggen. Als je van de ene naar de andere kant van het land wilde reizen kwam je geregeld vast te zitten in een moeras of bij een buiten zijn oevers getreden rivier. De streek, ongeveer net zo groot als Nederland, kende niet meer dan 6 inwoners per vierkante kilometer en was voornamelijk in bezit bij Moldavische kloosterorden en twee Bojaren, Russische edelen. De bevolking bestond uit Armeniers, joden, zigeuners en Oekraïeners, in totaal zo' 20.000 families en zo'n 100.000 mensen. Het waren voornamelijk herders en boeren, van hoog tot laag analfabeet. De boer ontving jaarlijks zo veel als hij nodig had om zijn vee en gewassen te houden. 12 Dagen in het jaar moesten ze werken voor de landheer, een lading hout afleveren en aan het herstel van zijn huis meewerken. Verder waren de boeren 'vrij' maar er waren geen scholen, er was geen rechtspraak en ze genoten nauwelijks bescherming. Buiten de boeren en de herders leefden er zigeuners, de zogenaamde Roby, die nog als lijfeigene moesten leven en dus in feite bezit waren van de adel. De adel kocht overheidsfuncties en gebruikte haar positie om het volk uit te buiten voor de eigen verrijking. Adel en geestelijkheid waren uitgezonderd van belastingen. Er was geen enkele vorm van gezondheidszorg, politie of overheid die iets voor de bevolking kon betekenen. Als buitenprovincie van een vazalstaat had het Ottomaanse Rijk de Bukowina eeuwenlang verwaarloosd.

Oostenrijk wilde het gebied om een verbinding te hebben met Galicie, iets verder naar het noord-westen. Na de verwerving van het gebied werd meteen gestart met het aantrekken van nieuwe bewoners. De Oostenrijkse keizer Joseph, samen met zijn collega-vorsten Frederik II van Pruisen en Catherine II van Rusland stuurden agenten de Duitse staten in om kolonisten te werven. Daarbij was men op zoek naar vakmensen, boeren en soldaten.

Het kan bijna niet anders of Gottfried Otto Donner, dan 21 jaar oud, en de 18 jarige (half)broer Johan Christiaan Donner, zijn op die manier gerekruteerd om naar de Bukowina te komen. In de familie archieven wordt gesuggereerd dat ze door te deserteren aan de tucht van het Pruisische leger wilden ontkomen.

Hoewel begrijpelijk, lijkt het me toch onwaarschijnlijk. Het is een lange reis van Carmzov naar Wenen, en van daaruit naar de Bukowina ben je minstens twee maanden onderweg. Op desertie stond de doodstraf en twee jonge mannen op reis zouden al snel opvallen. Daarbij had Gottfried Otto in zijn latere leven geen enkele clementie met twee Franse deserteurs, wat hij waarschijnlijk wel gehad zou hebben als hij zelf ooit in die situatie had gezeten.

Ook kun je je afvragen of het Oostenrijkse leger in 1777 Pruisische deserteurs in dienst zou nemen. Waarschijnlijker is dat ze gerekruteerd zijn als huursoldaat, wellicht al bij een Hessische brigade die later naar Nederland zou vertrekken. Hessen Darmstadt was sterk verbonden aan Pruisen en leverde aan veel Europese grootmachten soldaten en hele brigades. Ook de hertog van Brunswick en Wilhelmina, de vrouw van de Nederlandse stadhouder Wilhelm de V kwamen ervandaan.

Gottfried Otto en Johan Christiaan arriveren in de Bukowina in 1777, in de periode 1775 – 1786 een gesloten militair district. Het werd geleid door militairen en je kon er zonder hun toestemming niet zomaar in en uitreizen.

Hoewel ik nooit in De Bukowina ben geweest heb ik wel het geluk gehad een aantal malen het huidige Moldavische platteland en de Roemeense Karpaten te bezoeken. Nog steeds kun je je een goede voorstelling maken van de staat waarin de beide mannen De Bukowina aantreffen. In de zomer is het warm en stoffig langs de wegen, in de herfst en lente koud en nat, in de winter ijzig koud met een dikke laag sneeuw. Gezien de naam moet de Bukowina vol gestaan hebben met beukenbossen.

Van 1778 tot 1786 wordt de regio geregeerd door het leger van generaal Karl Freiherr von Enzenberg zu Freyen und Jöchelsthurn. Hoewel de echte opbouw van de regio pas na het bezoek van de Oostenrijkse keizer Joseph II, in 1783 op gang kwam, heeft Enzenberg toch het nodige ontwikkelingswerk verricht. Zo versterkte hij de infrastructuur, bevorderde de handel, reguleerde voor zover dat kon de immigratie, voerde een monetaire standaard en tolheffing in en regelde invoerbepalingen voor bepaalde goederen. Het zogenaamde Generalshaus, de residentie van Enzenberg was het eerste stenen huis in Chernovits en is gebouwd in 1780. Het vormde de thuisbasis van de militaire administratie en de rechtbank.

Het is zeer waarschijnlijk dat de gebroeders Donner dit huis gebouwd hebben zien worden. Het huis lag aan de Reichsstraße de eerste grote doorgaande route door de Bukowina. De weg was goed begaanbaar en had overnachtingsplaatsen voor militairen.

Enzenberg heeft een grondige studie gemaakt van De Bukowina en zelfs een soort volkesteling gehouden. Dat betekent dat hij en zijn soldaten het land uitvoerig bereisd hebben in de periode rond 1778. Gottfried en Christiaan zullen daarom heel wat van het land hebben gezien en niet onder de beste omstandigheden. Ook is het mogelijk dat ze zijn ingezet bij de grensbewaking van dit gesloten militair district.

In latere periodes werd het de taak van het leger om de immigratie in goede banen te leiden en de vele verschillende bevolkingsgroepen in vrede te laten samenleven. Naast Duitsers werden Armeniers, Oostenrijkers, Roemenen, Joden, Ruthenianen, Oekraïeners en Moldaven aangetrokken. Enzenberg was overigens niet erg vriendelijk voor de joden die naar de Bukowina kwamen. Joden werden apart geregistreerd en soms gedeporteerd omdat hij niet wilde dat ze te grote concentraties vormden in sommige gemeenschappen.

In latere jaren kregen nieuwkomers gratis vervoer aangeboden van Wenen naar een punt van bestemming in De Bukowina, een huis met tuin, velden en trekdieren; vrijstelling van belasting voor de eerste tien jaar en van militaire dienst voor de oudste zoon van de familie. Ook gaf keizer Joseph, een zeer verlichte vorst, garantie van 'volledige vrijheid van geweten en van religie'. Je kunt je voorstellen dat er een echte 'New Frontier' atmosfeer heerste die avonturiers, ambachtslieden, soldaten, geestelijken en hoeren aantrok. Er was een mate van vrijheid en tolerantie die in andere delen van Europa ver te zoeken was. Dat zorgde vervolgens weer voor een toestroom van onderdrukte minderheden van alle gezindte, muzelmannen, joden, orthodoxen, katholieken, protestanten en lutheranen.

De bevolking groeit door de kolonisatie snel. In 1778 wordt het aantal gezinnen geschat op 24.000 met een totale bevolking van 100.000 zielen. In 1786 is dat al opgelopen tot zo'n 135.000.

Gottfried en Johan hebben de echte opbouw van de Bukowina niet meer meegemaakt. Zij vertrokken in 1782 na vijf jaar gediend te hebben, naar Nederland.

Verhalen uit het archief van de familie Donner is een serie in ontwikkeling op basis van het vele genealogische werk van mijn vader Jer Donner. Met behulp van zijn grondige studies van de familiegeschiedenis zijn deze verhalen opgetekend, verder onderzocht en door mij opgeschreven.

Jerphaas Donner, Amersfoort Oktober 2012

Van Gottfried Otto Donner naar Jerphaas Donner jr.

0	Andreas Mathias Donner	1700 Carmzov	1791 Carmzov
1	Gotlieb Otto Donner	1756 Carmzov	1836 Renkum
2	Johan Christiaan Donner	1793 Arnhem	18 39 Arnhem
3	Johannes Hendrikus Donner	1824 Arnhem	1903 Leiden
4	Jerphaas Donner	1854 Leiden	1929 Goes
5	Johannes Hendrikus Donner	1900 Goes	1985 Apeldoorn
6	Jer Donner	1924 Molenaarsgraaf	2010 Zwolle
7	Jerphaas Donner	1961 Apeldoorn	